

**ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”
A MINISTERULUI AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA**

**Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 343.2(043.2)**

EREMCIUC ROMAN

EROAREA ÎN DREPTUL PENAL

554.01 – DREPT PENAL ȘI EXECUȚIONAL PENAL

Rezumatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei „Drept Penal și Criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Conducător științific: MARIȚ Alexandru, doctor în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **BERLIBA Viorel**, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Comrat
2. **FAIGHER Anatolie**, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Membri ai Consiliului Științific Specializat:

1. **ULIANOVSKI Xenofon, președinte**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. **SLISARENCO Ion, secretar științific**, doctor în drept
3. **CUȘNIR Valeriu**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. **COJOCARU Radion**, doctor în drept, profesor universitar
5. **URSU Veaceslav**, doctor în drept, profesor universitar

Susținerea va avea loc la data de 11 octombrie 2024, ora 14:00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 554.01-24-95 din cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Gh. Asachi, 21, sala de conferințe).

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Biblioteca Națională a Republicii Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md).

Rezumatul a fost expediat la 06.09.2024

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat:

SLISARENCO Ion, doctor în drept

Conducător științific:

MARIȚ Alexandru, doctor în drept, profesor universitar

Autor:

Eremciuc Roman

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	9
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	22
BIBLIOGRAFIE	25
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI	27
ADNOTARE (în română, rusă, engleză)	29

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Una din principalele direcții ale preocupărilor specialiștilor din domeniul dreptului penal este determinată de apărarea intereselor legitime ale persoanei, precum și a întregii ordini de drept împotriva faptelor infracționale. Dezvoltarea perpetuă a societății, precum și apariția noilor modalități faptice de săvârșire a infracțiunilor, impun cu pregnanță și armonizarea unui cadru normativ incriminator adecvat, în măsură să asigure o protecție juridico-penală cuvenită a acestor interese, precum și, implicit, un mediu de drept favorabil societății, care va putea fi numit, fără rezerve, stat de drept.

Trăsătura de esență a faptelor prejudiciabile prevăzute de legea penală ca infracțiuni, în raport cu alte fapte ilicite și vătămătoare, de fapt, o constituie caracterul penal al acestora. O anumită faptă capătă natură juridico-penală odată cu identificarea în conținutul acesteia a trăsăturilor de esență, în lipsa cărora o anumită faptă nu poate fi catalogată drept infracțiune.

De multe ori, în procesul de determinare a conținutului laturii subiective a infracțiunii ca element indispensabil al componenței de infracțiune, se constată că, de fapt, conștiința făptuitorului nu a reflectat și apreciat adecvat situația juridică sau stările, situațiile ori împrejurările faptice, în care respectiva persoană a acționat sau a inacționat. Doctrina de specialitate identifică această situație sub denumirea generică de „eroare”, însă, din punct de vedere practic, aceasta generează impedimente temeinice în calea determinării formei de vinovăție cu care a acționat sau inacționat făptuitorul ori, în genere, impune constatarea lipsei în acțiunile/inacțiunile acestuia a vinovăției, iar pe cale de consecință, constatarea lipsei caracterului penal al faptei prejudiciabile săvârșite.

Legea penală a Republicii Moldova nici nu definește și nici nu reglementează expres eroarea, însă doctrina juridico-penală încearcă a elucida esența și particularitățile acesteia, de regulă, în compartimentele dedicate stabilirii laturii subiective a infracțiunii alături de vinovăție - semn principal, esențial și indispensabil al oricărei componențe de infracțiune.

Studiul legislațiilor penale ale altor state și mai mult ne trezește interesul față de eroarea în dreptul penal, inclusiv din considerentul că în unele dintre ele aceasta este reglementată expres, dar ceea ce, într-adevăr, atrage atenția este că în diferite legislații eroarea poate fi identificată în reglementările privitoare la distincte instituții de drept penal, cum ar fi: în categoria cauzelor care, în genere, înlătură caracterul penal al faptei ori în calitate de cauze de neimputabilitate, iar în altele - la cauzele justificative.

Având în vedere aceste aspecte, considerăm că demararea unei abordări științifice în tratarea problemelor asociate erorii în dreptul penal, precum și aplicarea răspunderii penale pentru faptele prejudiciabile comise de către persoane aflate în eroare, este extrem de pertinentă în prezent.

Încadrarea temei în preocupările internaționale. În ultimul timp, pe plan internațional, tot mai des se conturează chestiunea dacă ar accepta oare societatea o răspundere penală care atrage obligatoriu suportarea unei pedepse penale, fără demonstrarea vinovăției făptuitorului față de fapta săvârșită și față de consecințele infracționale produse?

Consacrarea răspunderii penale obiective în dreptul penal modern în detrimentul răspunderii penale subiective, valabilă în prezent, pare să fie calificată de către majoritatea autorilor contemporani ca fiind nejustificată. Doctrina penală de specialitate internațională, mai ales cea anglo-saxonă, deja de mult timp studiază motivele pentru care forma răspunderii penale fără vinovăție încă nu este acceptată, aceasta fiind răsturnată de fiecare dată de conceptele moderne, care pun în capul mesei „vinovăția” sau „imputabilitatea”. În accepțiunea contemporană, recunoașterea posibilității aplicării răspunderii penale obiective va conduce, în primul rând, la condamnarea unor făptuitori care, „din punct de vedere moral, de fapt, sunt nevinovați”.

Încadrarea temei în preocupările naționale și regionale. Analiza literaturii juridice de specialitate, atât din Republica Moldova, cât și din alte țări, ne-a dezvăluit că acest subiect nu a fost abordat în detaliu în numeroasele lucrări științifice dedicate dreptului penal. Mai degrabă, problematica erorii în dreptul penal a fost tratată tangențial, de obicei în cadrul secțiunilor dedicate aspectelor subiective ale infracțiunii, în lucrări care studiază dreptul penal în ansamblul său.

Dintre autorii de renume, care au investigat aspectele relevante ale problemelor abordate în lucrare și ale căror contribuții științifice au fost fundamentale pentru elaborarea tezei de doctorat, pot fi menționați: Borodac A., Botnaru S., Gherman M., Gladchi Gh., Grama M., Grosu V., Macari I., Mariș A., Șavga A. (*Republica Moldova*), Bogdan S., Bulai C., Filipaș A., Mitrache C., Mitrache Cr., Neagu N., Rusu M. I. (*România*), Kiricenko V.F., Iakușin V.A., Leapunov Iu.I., Rarog A.I., Teajkova I.M., Vladimirov V.A. (*Federația Rusă*) ș.a.

Deși subiectul a fost abordat atât de către specialiștii din țară, cât și de cei străini, considerăm că există încă domenii semnificative și probleme neexplorate care necesită, conform viziunii noastre, o investigație mai profundă.

Scopul și obiectivele tezei de doctorat. Scopul lucrării constă în efectuarea unui studiu profund vis-a-vis de problemele pe care le comportă eroarea în dreptul penal, în vederea identificării naturii juridico-penale a tipurilor de eroare și a efectelor pe care le produc acestea, precum și în formularea unor recomandări atât practice, cât și de *lege ferenda* care, prin perfecționarea cadrului legal, vor spori, în opinia noastră, considerabil corectitudinea practicilor de calificare a faptelor prejudiciabile săvârșite în eroare. Totodată, lucrarea are drept finalitate justificarea propunerii de a legifera eroarea invincibilă în calitate de cauză care înlătură

caracterul penal al faptei.

Astfel, în vederea atingerii scopului propus, ne-am trasat următoarele **obiective**:

- examinarea lucrărilor științifice dedicate subiectului în cadrul doctrinei autohtone și a altor țări;
- analiza retrospectivei istorice de apariție a instituției erorii în dreptul penal românesc;
- fundamentarea științifică a conceptului de eroare în dreptul penal și a trăsăturilor ce-i sunt aferente;
- identificarea criteriilor de clasificare a tipurilor de eroare în dreptul penal;
- abordarea erorii de fapt și a erorii de drept prin prisma elementelor de drept penal comparat;
- delimitarea „erorii de fapt” și a „erorii de drept” de „eroarea judiciară”;
- determinarea naturii juridice, a modalităților și efectelor „erorii de fapt” și a „erorii de drept”;
- formularea unor recomandări cu titlu de *lege ferenda* privind ameliorarea cadrului normativ penal.

Ipoteza cercetării este bazată pe presupunerile, conform cărora:

- săvârșirea unei fapte în eroare, prevăzute de legea penală, poate fi atât cu vinovăție (care nu exclude caracterul penal al faptei și, deci, urmează a fi supusă răspunderii penale), cât și fără vinovăție (care exclude caracterul penal al faptei și nu poate fi supusă răspunderii penale);
- legea penală, deși nu definește expres eroarea, conține prevederi care implicit instituie anumite reguli de calificare a situațiilor de săvârșire a faptelor prevăzute de legea penală ca infracțiuni în eroare;
- eroarea în dreptul penal este conexă, potrivit legislației penale naționale, cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei;
- eroarea poate fi admisă practic față de toate semnele componentei de infracțiune, inclusiv față de circumstanțele atenuante și agravante;
- eroarea poate fi încorporată în cauzele care înlătură caracterul penal al faptei.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Baza metodologică și teoretică a acestei cercetări este reprezentată de o gamă variată de metode generale și practice, fundamentate pe cunoștințele juridico-penale, care au facilitat o abordare unitară a analizei modalităților erorii în dreptul penal, luând în considerare interconexiunile dintre ele. Natura științifică a lucrării implică folosirea unui sistem complex de metode teoretico-practice și empirice, cu un caracter interdisciplinar, abordări ce conferă studiului o valoare și semnificație teoretică. Dintre metodele aplicate am putea scoate în evidență: *metoda sistemică* (care implică analiza sistemică a prevederilor Codului Penal al Republicii Moldova în raport cu

legislația penală a altor state); *comparativă* (au fost analizate comparativ prevederile CPRM în vigoare cu prevederile legislațiilor penale ale altor state); *istorică* (prin analiza prevederilor CPRM în vigoare cu prevederile CPRM din 1961 (abrogat)); *logico-rațională* (prin utilizarea raționamentelor logice la analiza opiniilor doctrinare și la formularea propunerilor de *lege ferenda*). În cursul investigației s-au folosit o serie de procedee ale logicii, precum: *analiza și sinteza, abstractizarea și generalizarea, inducția și deducția, comparația*. De asemenea, au fost aplicate unele principii filozofice generale, precum: *obiectivitatea, istorismul, legătura dintre teorie și practică*.

Noutatea științifică a principalelor rezultate obținute și înaintate spre susținere.

Teza de doctorat reprezintă o cercetare amplă și complexă a erorii în dreptul penal, bazată pe materiale științifice autohtone dedicate subiectului, precum și pe lucrări publicate în alte state.

În ceea ce privește rezultatele științifice noi, obținute și prezentate pentru susținere, care reflectă, în opinia noastră, și noutatea cercetării, am putea evidenția următoarele:

- 1) au fost relevate modelele de reglementare a erorii în legislațiile penale europene;
- 2) a fost fundamentat conceptul erorii în dreptul penal contemporan, în ambele sale forme (eroarea de drept și eroarea de fapt);
- 3) au fost argumentate criteriile de identificare practică a erorii de fapt și a erorii de drept;
- 4) a fost delimitată eroarea de drept penal de eroarea judiciară;
- 5) au fost evidențiate efectele erorii asupra încadrării juridice și, prin aceasta, asupra răspunderii penale.

De lege ferenda:

- 1) a fost argumentată necesitatea și s-a propus reglementarea erorii invincibile în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei etc.;
- 2) s-a propus instituirea regulilor de calificare a infracțiunii în cazul erorii vincibile, care nu înlătură caracterul penal al faptei.

Problema științifică actuală și de importanță majoră care a fost soluționată constă în *identificarea naturii juridice a erorii în dreptul penal, fapt care a condus la statuarea conceptelor de „eroare de fapt” și „eroare de drept”, precum și la înaintarea propunerilor de a legifera eroarea invincibilă în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei, a căror înfăptuire va spori considerabil corectitudinea practicilor de calificare a faptelor prejudiciabile săvârșite în eroare.*

Importanța teoretică. Această lucrare cuprinde rezultatele unei analize a celor mai importante și fundamentate materiale științifice publicate la tema studiului, în care am identificat problemele asociate erorii în dreptul penal. Această analiză ne-a permis să propunem soluții concrete, care, în opinia noastră, vor contribui la îmbunătățirea situației în acest domeniu. De asemenea, am elaborat și definit concepte și am înaintat propuneri de *lege ferenda*, aducând

modificări și completări legislației în vigoare. În plus, am identificat noi probleme de cercetare științifică, având în vedere cunoștințele teoretice și particularitățile practice ale aplicării normelor de drept. Considerăm că această lucrare poate să servească ca bază teoretică pentru desfășurarea altor cercetări în domeniu, alături de alte surse din literatura de specialitate.

Valoarea aplicativă a lucrării își va găsi reflectarea în: **activitatea științifică** – deoarece analiza științifică a opiniilor doctrinare, precum și a practicii judiciare în domeniu ne-a permis să evidențiem principalele probleme cu care se confruntă practicienii în aplicarea răspunderii pentru faptele prevăzute de legea penală, săvârșite în eroare, și a facilitat identificarea de soluții practice, care vor contribui la rezolvarea sau eliminarea acestor probleme; **activitatea didactică** – conceptele statuate, noțiunile definite, concluziile și recomandările înaintate în teza de doctorat pot fi integrate cu succes în procesul de învățare în cadrul instituțiilor cu profil juridic de orice nivel; **activitatea practică** – adoptarea conceptelor și acceptarea propunerilor de *lege ferenda*, formulate în cadrul acestei cercetări va îmbunătăți în mod semnificativ, în opinia noastră, calitatea prevederilor legii penale și, implicit, practica judiciară în domeniu. Aplicarea mai precisă a normelor de drept de către profesioniștii din domeniul juridic în calificarea faptelor săvârșite în eroare va contribui la optimizarea răspunderii penale pentru aceste infracțiuni.

Aprobarea rezultatelor științifice. Teza de doctorat a fost elaborată într-o perioadă de mai mulți ani la Catedra „Drept Penal și Criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Principalele rezultate, împreună cu recomandările științifice, inclusiv cele de *lege ferenda*, au fost prezentate și publicate în reviste de specialitate acreditate atât în țară, cât și în străinătate.

Rezultatele investigațiilor au fost prezentate și discutate în cadrul conferințelor științifico-practice naționale și internaționale, precum și în reviste științifice de specialitate, inclusiv în cele internaționale.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele obținute sunt publicate în 10 lucrări științifice.

Volumul și structura tezei. Reieșind din standardele stabilite, teza de doctorat are următoarea structură: adnotare în limbile română, rusă și engleză; lista abrevierilor; introducere; patru capitole divizate în cincisprezece paragrafe; concluzii generale și recomandări, bibliografia din 197 titluri; declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului, volumul textului de bază fiind de 150 pagini. La finele tezei sunt formulate concluziile generale și recomandările.

Cuvinte-cheie: infracțiune, ilegalitate, vinovăție, eroare, eroare de drept, eroare de fapt, factor volitiv, factor intelectual, conștiință, voință, neglijență, diligență, atitudine, confuzie.

CONȚINUTUL TEZEI

Conținutul de bază al lucrării cuprinde introducerea, patru capitole divizate în cincisprezece paragrafe, concluziile generale și recomandările.

În **Introducere** se subliniază actualitatea și importanța problemei abordate, se oferă o descriere a situației în domeniul cercetării și se identifică problemele de cercetare. De asemenea, se formulează ipoteza cercetării, se stabilesc scopul și obiectivele tezei, precum și se prezintă metodologia cercetării științifice utilizată. Se evidențiază, de asemenea, elementele de noutate științifică ale principalelor rezultate obținute și prezentate pentru susținere. Se argumentează problema științifică actuală și de importanță majoră care a fost soluționată, subliniindu-se importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării.

În Capitolul 1, intitulat **Stadiul actual al cunoașterii cu privire la eroarea în dreptul penal**, se menționează faptul că elucidarea problemelor pe care le trezește eroarea în dreptul penal a preocupat permanent doctrinarii de specialitate. Cu toate acestea, la etapa actuală, problematica acestei instituții încă nu a fost epuizată.

Astfel, având drept scop realizarea unei cercetări cuprinzătoare a problematicii erorii în dreptul penal, s-a dat curs cercetării în ideea realizării unei analize minuțioase și multilaterale privitoare la natura juridică a erorii în dreptul penal, reieșind din formele sub care se prezintă, atât sub aspectul trăsăturilor care caracterizează aceste forme, cât și al efectelor pe care le produc. În așa fel, investigarea în cauză a fost desfășurată prin prisma lucrărilor științifice din literatura autohtonă, consacrate subiectului supus investigării, precum și prin prisma celor publicate în alte state, cu scopul de a elucidă situația la zi din doctrină privitor la investigarea științifică a problemelor pe care le prezintă eroarea în dreptul penal și formele acesteia, urmărind, de fapt, obiectivul științific de a le determina natura juridică, particularitățile, precum și efectele pe care le produc. Totodată, sarcina pe care ne-am trasat-o este de a identifica și anumite reguli de calificare a faptelor prejudiciabile săvârșite de către persoana care admite un anumit tip de eroare, care însă nu înlătură caracterul penal al faptei, iar ca rezultat, nu îl scutește pe făptuitor de răspunderea și pedeapsa penală.

În cadrul analizei materialelor științifice relevante pentru subiectul investigat, a fost examinată atât doctrina națională, cât și cea străină. A fost luată în considerare o gamă variată de surse, inclusiv monografii, manuale, cercetări științifice, cursuri universitare, tratate, articole și alte lucrări care abordează problema în discuție. Autorii acestor surse au fost atent selectați, pentru a evidenția diversele aspecte ale erorii în dreptul penal, abordând astfel multiplele probleme delicate, asociate acestui subiect.

În continuarea cercetării noastre, ne-am propus să prezentăm lucrările științifice relevante pentru subiectul nostru de studiu, evaluând totodată, atât valoarea lor teoretică, cât și aplicativă,

având în vedere și limitele acestei abordări în cadrul lucrării.

Din literatura științifică autohtonă, consacrată erorii în dreptul penal, care acoperă diverse aspecte ale acestui subiect și care au servit drept surse doctrinare pentru analiza elaborată în cadrul tezei de doctorat, au fost consultate următoarele lucrări: manualul „*Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Generală*”, publicat de Macari I. în 2002 [13]; „*Manualul de drept penal. Partea generală*”, publicat de Borodac A. în 2005 [3]; manualul „*Calificarea infracțiunilor*”, publicat de Borodac A. și Gherman M. în 2006 [4], manualul „*Calificarea infracțiunilor*”, publicat de Gherman M. și Borodac A. în 2023 [11]; manualul „*Drept penal. Partea generală*”, publicat de Botnaru S., Șavga A., Grosu V. și Grama M. în 2005 [7]; articolul științific cu titlul „*Eroarea în dreptul penal*”, publicat de autoarea Botnaru S. în 2001 [6]; articolul științific cu titlul „*Eroarea în dreptul penal comparat*”, publicat de către autoarea Botnaru S în 2018 [5]; manualul „*Drept penal. Partea Generală*”, volumul I, publicat de autorul Gladchi Gh. în 2021 [12].

În urma analizării minuțioase a publicațiilor științifice autohtone la tema tezei de doctorat, constatăm o abordare deficitară a erorii în doctrina autohtonă, fiind lipsă lucrări care ar trata în exclusivitate problematica supusă cercetării. În mod prioritar, instituția erorii de fapt și erorii de drept este supusă abordării în lucrări științifico-didactice consacrate în materie de Drept penal, Partea generală (note de curs, manuale, cursuri universitare etc.), abordările găsindu-și loc în temele dedicate examinării laturii subiective a infracțiunii, eroarea fiind tratată în esență ca o entitate juridico-penală, care influențează formarea vinovăției. Excepțional, identificăm și studii sub formă de articole științifice, dedicate predilect investigării erorii de drept penal, acestea fiind consacrate unor aspecte specifice, pe care le implică cunoașterea și aprofundarea subiectului.

Plecând de la importanța protejării valorilor sociale prin incriminarea faptelor prejudiciabile ca infracțiuni, pe de o parte, și de la potențialul contribuției unei cercetări științifice în clarificarea unor aspecte-cheie ale faptelor săvârșite în eroare, pe de altă parte, împreună cu explorarea unor noi perspective privind aspecte considerate fundamentale în cadrul tezei de doctorat, credem că există oportunitatea pentru o abordare nouă și poate chiar mai complexă a situațiilor în care faptele prejudiciabile sunt comise într-o stare de eroare. Este corect să subliniem că această abordare nu poate fi realizată fără a analiza ideile, concepțiile, opiniile și viziunile exprimate în lucrări științifice valoroase, elaborate de autori din România, Federația Rusă și din alte state, care sunt relevante pentru tema tezei. Alegerea acestor țări nu este întâmplătoare, deoarece legislația națională și-a format practicul prin adoptarea prevederilor mai vechi și în prezent tinde să se alinieze la standardele Uniunii Europene în materie.

În acest context, pentru a fundamenta investigația și a identifica principalele direcții de cercetare, ne vom concentra asupra expunerii și analizei opiniilor, viziunilor și perspectivei

oamenilor de știință din România, Federația Rusă și din alte țări cu privire la problemele științifice legate de tema abordată în lucrarea noastră.

Studiul comparativ al opiniilor doctrinare din alte state cu referire la eroarea în dreptul penal poate scoate la lumină atât experiențele pozitive ale acestor state în ceea ce privește subiectul investigat, cât și oferi o bază pentru elaborarea de propuneri de îmbunătățire a cadrului normativ din țara noastră.

Desigur, pentru a evidenția perspectivele și contribuțiile din doctrina României, referitoare la cercetarea și analiza erorii în dreptul penal, am constatat că ar putea fi relevante următoarele: lucrările științifice semnate de Rusu I.M. „*Drept penal. Partea generală*”, publicate în 2006 [17] și 2014 [16]; lucrarea „*Eroarea în dreptul penal*”, editată în anul 2008 de către autorul Bogdan S. [2]; manualul „*Drept penal. Partea generală*”, publicat de Neagu N. în 2021 [15]; manualul „*Drept penal român: partea generală*”, publicat de Mitrache C. și Mitrache Cr. în 2022 [14]. În această ordine de idei, considerăm că aceste lucrări sunt de prestigiu în materia dreptului penal, autorii abordând problema erorii în dreptul penal și impactul acesteia asupra vinovăției în principal, iar pe cale de consecință și asupra răspunderii și pedepsei penale.

Este de menționat faptul că în legislația penală a României eroarea este reglementată expres la art.30 Cod penal român, astfel, autorii nominalizați și-au expus punctele de vedere, având la bază prevederile legale în vigoare, și au argumentat cu lux de detalii efectele pe care le produce eroarea atât la formarea vinovăției, cât și asupra răspunderii penale.

Elaborând teza de doctorat, fără a subestima valoarea lucrărilor menționate anterior, am hotărât să analizăm materiale științifice publicate în Federația Rusă la tema tezei, acordând o atenție deosebită celor mai complexe lucrări și publicații în domeniu, în care eroarea în dreptul penal este analizată prin prisma varietăților pe care le prezintă, a efectelor pe care le produce fiecare formă și, nu în ultimul rând, prin prisma regulilor de calificare a fiecărei situații de săvârșire a unei fapte prejudiciabile în eroare. Evident că multitudinea de surse publicate la tema de cercetare în Federația Rusă va face imposibilă atragerea unei atenții științifice fiecărei lucrări în parte, însă am considerat de a puncta anume pe cele mai valoroase, în opinia noastră, studii, analizându-le totodată în ordinea cronologică de apariție pe tărâmul doctrinei juridico-penale.

Astfel, în ceea ce privește analiza erorii în dreptul penal, conform doctrinei din Federația Rusă, este important să menționăm că printre lucrările științifice valoroase, care tratează această temă și care au fost consultate în cadrul cercetării noastre, se numără publicațiile: lucrarea «*Советское уголовное право. Общая часть. Состав преступления*» (*Dreptul penal sovietic. Partea generală. Componenta de infracțiune*), publicată în 1968 de Kirichenko V. F. [19]; lucrarea «*Уголовное право Российской Федерации. Общая часть*» (*Dreptul penal al Federației Ruse. Partea generală*), publicată în 1996 de doctorul în drept, profesor universitar

Rarog A. I. [21]; lucrarea «Курс уголовного права. Общая часть. Том 1. Учение о преступлении» (*Curs de drept penal. Partea generală. Volumul 1. Despre infracțiune.*), publicată în 2002 de autoarea Teajkova I.M. [22].

Aceste valoroase materiale doctrinare au fundamentat din punct de vedere științific teza de doctorat și au constituit baza teoretico-doctrinară a investigației. Prin urmare, teza de doctorat vine să completeze studiile examinate *supra*, evidențiind unele tendințe inovatorii de abordare, care decurg din modernizarea dreptului penal în conformitate cu actualele rigori sociale.

Referindu-ne la *nivelul de cercetare*, constatăm că subiectul erorii de fapt și a celei de drept incită un câmp de cercetare destul de vast, întrucât multiplele probleme pe care le implică cunoașterea acestor entități penale necesită o investigație științifică suplimentară. În primul rând, în doctrina penală eroarea este abordată în cadrul unor instituții diferite ale dreptului penal: componentă a laturii subiective a infracțiunii; cauză care înlătură caracterul penal al faptei; cauză justificativă; cauză de neimputabilitate; circumstanță atenuantă; cauză care înlătură răspunderea penală. În al doilea rând, nu sunt pe deplin soluționate problemele legate de încadrarea juridică a faptelor prejudiciabile săvârșite în stare de eroare, fiind necesară conceperea unor recomandări practice clare în acest sens și care s-ar subscrie principiului legalității penale. În cel din urmă rând, lipsa prevederilor legale, care ar reglementa expres instituția erorii, îngreunează activitatea practică de transpunere în viață a normativității penale.

Acest demers a permis evidențierea unor concluzii, pe baza cărora, de fapt, a fost formulată problema științifică de cercetare și au fost stabilite scopul și obiectivele cercetării.

Plecând de la aceste premise, identificăm o paletă largă de probleme științifice care se cer a fi soluționate în aria de cercetare a studiului realizat în cadrul tezei de doctorat, printre care menționăm: clarificarea conceptuală a „erorii de fapt” și a „erorii de drept” și a locului în care aceasta urmează a fi tratată drept categorie distinctă a dreptului penal; identificarea și fundamentarea unor reguli de încadrare juridică a faptelor penale săvârșite în stare de eroare; formularea unor propuneri de *lege ferenda* destinate reglementării exprese a erorii în legea penală și a efectelor pe care le produce asupra răspunderii penale.

Prin luarea în considerație a argumentelor sus-menționate, *scopul imediat* al lucrării rezidă în efectuarea unei investigații complexe, pentru clarificarea și fundamentarea naturii juridice a erorii în dreptul penal și a efectelor pe care le produce asupra răspunderii penale. *Scopul mediat*, mai îndepărtat al lucrării îl constituie adoptarea unui cadru normativ de legiferare a erorii în legislația penală națională.

În Capitolul 2 intitulat **Considerațiuni generale privind eroarea în dreptul penal** a fost investigată în profunzime problema de cercetare, a fost definit și clarificat conceptul de „eroare în dreptul penal”, s-a analizat evoluția istorică a reglementărilor de drept penal referitoare la

eroare, au fost clasificate tipurile de eroare în dreptul penal pe baza diferitelor criterii, s-a abordat eroarea în dreptul penal în contextul reglementărilor de drept penal comparat și s-a făcut o delimitare clară între eroarea în dreptul penal și eroarea judiciară.

Eroarea „este ideea greșită pe care o avem despre un lucru sau, mai precis, credința în existența unei calități sau a unui fapt, relativ la un fapt juridic, calitate sau fapt care nu există în realitate. Eroarea în dreptul penal are înțelesul comprehensiv de greșeală și de neștiință. Deci, greșeala sau comiterea fără voință a unei infracțiuni este mereu rezultatul ignoranței fie de fapt, fie de drept. Eroarea nu trebuie confundată cu ignoranța: prima este cunoștința greșită relativ la o faptă, pe când ignoranța este lipsa cunoștinței. Însă în dreptul penal ele se confundă, deoarece eroarea provine din ignoranță” [10, p.47].

Analiza literaturii de specialitate ne-a permis să sesizăm că, din punct de vedere al noțiunii, eroarea în dreptul penal poate fi definită ca fiind cunoașterea, perceperea, înțelegerea greșită de către făptuitor a circumstanțelor reale juridice și/sau faptice în care a avut loc săvârșirea unei anumite fapte.

Astfel, reieșind din obiectul percepției eronate, distingem, pe de o parte, cunoașterea, închipuirea greșită a circumstanțelor juridice în care a avut loc fapta (eroare de drept) și, respectiv, pe de altă parte, cunoașterea, închipuirea greșită a împrejurărilor faptice în care a fost săvârșită o anumită faptă (eroare de fapt).

Analiza istorică a evoluției reglementărilor cu privire la eroare ne permite să susținem că în dreptul penal eroarea de fapt nu a constituit permanent o scuză. De exemplu, în dreptul barbar era considerată ca scuză, iar în dreptul canonic și dreptul Evului Mediu eroarea de fapt constituia o scuză doar atunci când nu provenea dintr-o vădită neglijență.

Legislația penală a Republicii Moldova nu prevede vreo normă juridico-penală, care ar reglementa răspunderea persoanei pentru fapta comisă în prezența unei erori de diferită natură. Însă în codurile penale ale mai multor țări se conțin norme cu privire la eroare. Spre exemplu, §15.20 din Codul Penal al statului New York; §16.17 Cod Penal al Republicii Federale Germania; art.14 Cod Penal al Spaniei; art.122-3 Cod Penal al Franței; art.14 Cod Penal al Bulgariei [20, p.349], art.30 Cod Penal al României etc.

În actualul cod penal român, precum și în legea penală a Republicii Moldova, răspunderea subiectivă constituie garanția legală pentru o persoană de a nu fi pedepsită decât dacă a săvârșit cu vinovăție o faptă care prezintă pericol social și este prevăzută de legea penală, cu condiția să nu existe o cauză care face ca fapta să nu constituie infracțiune.

Cu privire la sintagma „cauze care înlătură caracterul penal al faptei”, consacrată în actualul Cod penal, în literatura de specialitate au fost exprimate diverse opinii.

Considerăm că sintagma folosită de legiuitor nu este cea mai adecvată, întrucât expresia

„a înlătura” presupune că, inițial, fapta ar avea caracter infracțional, iar ulterior ar interveni ceva care îl înlătură. Or, asemenea faptă nu constituie niciun moment infracțiune, dovadă fiind expresia „nu constituie infracțiune” cuprinsă în definiția fiecărei cauze în parte. Deci, în aceste cazuri, niciodată fapta nu are caracter penal și, în consecință, nu se poate înlătura ceva ce nu există.

În doctrina și legislația penală eroarea se diferențiază în raport de: obiectul asupra căruia poartă; factorii care au determinat-o; posibilitatea de evitare; întinderea consecințelor.

După obiectul asupra căruia poartă, se distinge: eroarea de fapt și eroarea de drept. Uneori, făptuitorul nu cunoaște existența unor stări, situații sau împrejurări de care depinde existența infracțiunii și de aceea are convingerea că fapta pe care o săvârșește nu este nici socialmente periculoasă și nici prevăzută de legea penală. În acest caz el săvârșește fapta respectivă fără vinovăție și, prin urmare, ea nu poate fi considerată infracțiune și nu poate atrage răspunderea penală.

O asemenea necunoaștere a unor împrejurări de fapt este denumită în dreptul penal *eroare de fapt*. Eroarea de fapt poate să se refere la un element al conținutului de bază al infracțiunii ori la o împrejurare ce este prevăzută de lege ca și circumstanță agravantă. În primul caz, eroarea de fapt atrage inexistența infracțiunii respective sau, eventual, realizarea altei infracțiuni care nu necesită pentru existența sa elementul la care se referă eroarea. În cel de-al doilea caz, eroarea de fapt atrage neluarea în considerare a circumstanței agravante, astfel că infractorul va răspunde numai pentru forma mai puțin gravă a infracțiunii respective.

Eroarea de drept desemnează necunoașterea sau cunoașterea greșită a unei norme penale sau a unei norme extrapenale. Eroarea de drept penal nu înlătură caracterul penal al faptei.

Spre deosebire de eroarea în dreptul penal, eroarea judiciară ar putea fi numită eroarea în dreptul procesual penal.

Între conceptele de eroare judiciară și eroare de drept penal există diferențe. Astfel, eroarea judiciară este o încălcare gravă, categorică, care afectează fondul cauzei și modifică soluția întregului proces de judecată.

Conchidem că la temelia apariției erorii judiciare se află o circumstanță de fapt, numită viciu fundamental și care, din cauza gravității sale, poate să influențeze decisiv hotărârea instanței de judecată.

La prima vedere, fiind necunoscut, acest viciu cu caracter fundamental afectează fondul cauzei și cu greu poate fi depistat. În scopul uniformizării terminologiei juridice, recomandăm modificarea dispozițiilor Codului de procedură penală și a Codului contravențional prin substituirea sintagmei „viciu fundamental” cu sintagma „eroare judiciară”.

Investigațiile efectuate în acest compartiment al tezei ne-a permis să fundamentăm

următoarele concluzii, care constituie repere generale de cunoaștere a instituției erorii în dreptul penal:

1. Studiul istoric pune în evidență un proces evolutiv accentuat al instituției erorii în legislația penală românească de referință, legislație care în decursul istoriei a fost aplicată și pe actualul teritoriu al Republicii Moldova, eroarea la diferite etape fiind reglementată fie ca o circumstanță atenuată scuzabilă, fie ca o circumstanță care înlătură caracterul penal al faptei sau cauză de neimputabilitate.

2. În legislația penală a Republicii Moldova, evoluția acesteia a fost puternic influențată de legislația penală a URSS, eroarea nu și-a găsit o reglementare expresă, abordarea acesteia fiind una pur teoretică. Eroarea penală, inclusiv sub aspectul efectelor pe care le produce, este analizată în cadrul laturii subiective a infracțiunii, în calitate de proces psihic care poate influența formarea vinovăției persoanei la comiterea unei fapte prejudiciabile.

3. Prin eroare penală ca noțiune generalizatoare se are în vedere necunoașterea sau cunoașterea eronată de către făptuitor fie a unei stări, situații sau împrejurări care condiționează caracterizarea și existența faptei infracționale, inclusiv a unui semn agravat calificativ al acesteia (eroarea de fapt), fie a unei norme sau dispoziții legale cu caracter penal sau extrapenal prin care fapta prejudiciabilă este caracterizată ca infracțiune (eroare de drept).

4. Lipsa prevederilor legale în dreptul penal național, care ar reglementa expres instituția erorii, constituie o involuție a dreptului penal intern, fapt ce îngreunează activitatea practică de transpunere în viață a normelor de drept în materia aplicării răspunderii pentru săvârșirea faptelor infracționale în stare de eroare, afectând grav realizarea justiției penale în consonanță cu principiul legalității penale.

5. Luând în considerare că aspectele juridico-penale ale erorii sunt extrem de importante, diversificate și complicate, iar practica judiciară de aplicare a legii penale urmează a fi uniformă, conceptul erorii nu poate fi abandonat de legiuitorul moldav, fiind lăsat doar pe seama doctrinei juridico-penale, iar cadrul normativ penal urmează a fi urgent revizuit și completat.

6. Studiul de drept penal comparat a permis constatarea a două modele legislative de reglementare a erorii în dreptul penal continental sau romano-german: 1) legislații penale în care eroarea este instituită în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei sau cauză de neimputabilitate (Suedia, România, Franța, Finlanda); 2) legislații penale în care eroarea este reglementată ca proces psihic care influențează forma/gradul vinovăției (Spania, Germania, Elveția, Estonia, Portugalia, Austria etc.). Potrivit ultimului model, eroarea fie că influențează individualizarea răspunderii și pedepsei penale, fie exclude existența infracțiunii din lipsa temeiului subiectiv al răspunderii penale.

7. O tipologie normativă, care întemeiază reglementarea erorii în legislațiile penale

europene, este clasificarea erorii în *eroarea vincibilă*, adică eroarea care poate fi imputată făptuitorului, întrucât nu obturează existența vinovăției, și *eroarea invincibilă*, adică eroarea care nu poate fi imputată făptuitorului, întrucât exclude existența vinovăției.

8. În *Common Law* fundamentul teoretic al erorii de drept este că ea suprimă „*mens rea*”, eroarea de drept penal înlăturând vinovăția atunci când norma incriminatorie nu corespunde criteriilor constituționale de calitate. Referitor la eroarea de fapt, în sistemul de drept *Common Law*, în baza temeiurilor rezonabile prevăzute de dreptul statutar sau care rezultă din jurisprudență, eroarea de fapt poate constitui o apărare pentru o anumită învinuire.

9. Eroarea judiciară este o categorie ce depășește sfera dreptului penal substanțial și, spre deosebire de eroarea în dreptul penal, este un concept strâns legat de fondul cauzei, care-și are la bază o circumstanță de fapt, numită viciu fundamental și care, din cauza gravității sale, poate să influențeze decisiv legalitatea hotărârii instanței de judecată.

În Capitolul 3 intitulat **Eroarea de drept** a fost stabilită natura juridică a erorii de drept; a fost definită noțiunea de eroare de drept, iar ca urmare a fost statuat conceptul de „eroare de drept”; au fost elucidate modalitățile și stabilite efectele pe care le produce eroarea de drept; s-a argumentat necesitatea legiferării erorii de drept invincibile în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Eroarea de drept este situația în care se afla făptuitorul care, săvârșind o faptă oarecare, nu a cunoscut că aceasta este interzisă de legea penală, ci a considerat că, în condițiile în care a comis-o, fapta este permisă de lege.

Daca în cazul erorii de fapt persoana nu cunoaște o împrejurare de fapt în care-și desfășoară activitatea, în situația erorii de drept făptuitorul are reprezentarea tuturor împrejurărilor faptei sale, fiind, însă, în ignoranță cu privire la aspectul său juridico-penal.

Necunoașterea legii penale ar putea fi invocată chiar în împrejurări normale, de pildă, de o persoană care este trasă la răspundere pentru o faptă comisă în condiții identice după achitarea anterioară și când instanța a motivat că fapta comisă nu constituie infracțiune.

Posibilitatea unor asemenea situații a făcut ca problematica erorii în dreptul penal să devină tot mai complexă și controversată în doctrina penală și să primească variate soluții practico-judiciare.

Eroarea de drept este o reprezentare eronată a subiectului asupra legalității sau ilegalității faptei săvârșite, asupra calificării ei, asupra formei și mărimii pedepsei pentru această faptă. Unii susțin că eroarea de drept e o categorie a erorii de fapt, deci, constituie o greșeală în anumite împrejurări de fapt. Pe de altă parte, o eroare de fapt poate fi parte a erorii de drept.

Eroarea de drept este mai puțin citată decât eroarea de fapt de codurile penale ca putând să excludă caracterul penal al faptei sau vinovăția, fiind mai degrabă o excepție decât o regulă.

Din cele menționate anterior, eroarea de drept poate fi de trei categorii:

1) când persoana apreciază greșit fapta săvârșită ca fiind lipsită de pericol social, în realitate, însă, aceasta reprezentând o infracțiune.

O astfel de eroare nu exclude prezența unei vinovății intenționate și persoana urmează să răspundă penal pentru fapta săvârșită. Ca exemplu, putem menționa alin.(1) al art.201¹ CPRM – „Violența în familie”.

2) când persoana consideră că a săvârșit o faptă ilegală, în realitate, însă, legea penală necalificând-o ca infracțiune. Această faptă nu atentează la anumite relații sociale apărute de legea penală și nu poate fi caracterizată cu un grad de pericol social, deoarece aceasta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune și persoana, evident, nu va răspunde penal. Ca exemplu, menționăm componenta de infracțiune decriminalizată – calomnia.

3) eroarea persoanei în consecințele juridice ale faptei sociale, calificarea acestora, precum și tipul, mărimea pedepsei ce urmează a fi aplicată pentru săvârșirea faptei. Circumstanțele respective nu sunt cuprinse de conținutul intenției, de aceea aprecierea acestora nu influențează forma de vinovăție și, respectiv, nu poate exclude răspunderea penală.

În doctrina penală este unanim admis principiul că nu se poate invoca necunoașterea legii, fiindcă nimeni nu poate fi presupus că o ignoră – „*nemo censetur legem ignorare*”.

Eroarea cu privire la o normă extrapenală este posibilă mai adesea în situațiile în care normele incriminatoire prevăd ca element constitutiv al unei infracțiuni condiția săvârșirii unei fapte „pe nedrept” sau „contra dispozițiilor legale”.

La determinarea influenței pe care eroarea de drept o poate produce asupra răspunderii penale, se face distincție între eroarea de drept penal și eroarea de drept extrapenal. Eroarea de drept penal constă în necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii penale, adică a unei norme de drept penal, care prevede o faptă ca infracțiune sau care prevede o pedeapsă pentru o anumită infracțiune.

Eroarea de drept extrapenal este posibilă mai ales în cazurile în care normele incriminatoire prevăd ca element constitutiv al unei infracțiuni condiția săvârșirii unei fapte „pe nedrept” sau „contrar dispozițiilor legale” etc. În astfel de situații, săvârșirea cu vinovăție a unei fapte prevăzută de legea penală presupune cunoașterea reglementarilor dintr-o lege extrapenală, iar necunoașterea acestora echivalează cu o eroare de fapt și atrage aceleași consecințe, adică înlăturarea caracterului penal al faptei, în condițiile examinate.

Există legislații penale care recunosc că erorile de drept penal au o anumită influență asupra răspunderii penale, considerând necunoașterea legii penale ca pe o circumstanță atenuantă judecătorească.

Urmare a abordărilor realizate în cadrul capitolului 3 al lucrării, putem evidenția

următoarele concluzii, care ar crea noi perspective de abordare a erorii de drept în normativitatea penală autohtonă:

1. Eroarea de drept este acea formă a erorii penale care constă într-o reprezentare greșită a faptuitorului asupra caracterului legal sau ilegal al faptei prejudiciabile, reprezentare cauzată fie de necunoașterea, fie de cunoașterea greșită a dispozițiilor legale.

2. Au fost evidențiate două sisteme doctrinare și normative cu privire la eroarea în drept:
a) sistem bazat pe principiul „*nemo censetur ignorare legem*”, în bază căruia se exclude posibilitatea ca eroarea de drept să înlăture vinovăția și să influențeze existența răspunderii penale; b) sistem de drept care parțial conferă erorii de drept penal caracterul de cauză care exclude vinovăția, admitând că eroarea asupra normei penale produce efecte pe planul răspunderii penale.

3. În funcție de obiectul la care se referă, au fost identificate *eroarea în norme penale* și *eroare în norme extrapenale*. Eroarea în norme penale se referă la eroarea faptuitorului asupra elementelor și semnelor constitutive ale infracțiunii, asupra încadrării ei juridice, asupra formei și categoriei sau mărimii sancțiunilor penale aplicabile pentru fapta săvârșită. Eroarea în norme extrapenale se referă la eroarea faptuitorului asupra prevederilor juridice din alte norme juridice decât cele penale, prevederile cărora condiționează sau impun cerințe suplimentare caracterului ilicit al faptei.

4. De *lege lata* s-a concluzionat că eroarea de drept, oricare ar fi forma acesteia, de principiu nu influențează asupra răspunderii penale sau asupra încadrării juridice a faptei prejudiciabile comise de către făptuitor. Prin urmare, în dreptul penal intern este admis principiul general, potrivit căruia nu se poate invoca necunoașterea legii penale de către persoana care comite fapta prejudiciabilă.

5. În dreptul penal național principiul *nemo censetur ignorare legem* este aplicat ca prezumție de valoare absolută, fiind justificat, în mare parte, de necesitatea politică de asigurare a autorității statului.

6. De regulă, eroarea de drept are un caracter invincibil, întrucât nimeni nu poate invoca necunoașterea legii, fiecare persoană în baza accesibilității legilor penale sau extrapenale având posibilitate de a lua act de cunoaștere cu prevederile legilor în care sunt descrise conduitele criminale împreună cu cerințele ce le sunt aferente.

7. De la regula sus-menționată ar trebui exceptată eroarea de drept invincibilă, determinată de necorespunderea normei penale criteriilor de calitate ale legii penale, caz în care necunoașterea nu poate fi imputată faptuitorului din cauza defecțiunii de formulare a normei penale admise de către legiuitor. O asemenea abordare o considerăm ca fiind una perfect dimensionată la prevederile art.7 din CEDO și la jurisprudența Curții Europene, formate pe

marginea aplicării principiului legalității incriminării ca drept fundamental al omului.

8. Din rațiunile expuse mai sus, de *lege ferenda* a fost argumentată necesitatea alinierii legislației naționale la legislațiile penale moderne prin prevederea erorii de drept invincibile ca circumstanță care înlătură caracterul penal al faptei, atunci când invincibilitatea este cauzată de neîntrunirea de către norma penală a cerințelor de calitate condiționate de accesibilitate, previzibilitate și claritate a legilor penale sau extrapenale.

În Capitolul 4 intitulat **Eroarea de fapt** a fost stabilită natura juridică a erorii de fapt; a fost definită noțiunea de eroare de fapt, iar ca urmare a fost statuat conceptul de „eroare de fapt”; au fost elucidate modalitățile și stabilite efectele pe care le produce eroarea de fapt; s-a argumentat necesitatea legiferării erorii de fapt invincibile în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Legea penală a Republicii Moldova nu conține nici noțiunea erorii de fapt, precum nu o definește nici pe cea de drept. Conținutul erorii de fapt poate fi însă desprins din prevederile art.30 CPRo, care stabilește că „nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu cunoștea existența unei stări, situații ori împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei.”

În opinia autorului Mariș A., „în realitate, orice eroare de fapt presupune o neglijență și, prin urmare, trebuie pedepsită, bineînțeles cu o pedeapsă mai mică sau mai mare, după cum neglijența este mai mică sau mai mare. Este greu de închipuit o eroare de fapt care să nu provină din neglijență” [10, p.46-55].

Eroarea de fapt este necunoașterea sau cunoașterea greșită a unor stări, situații sau împrejurări, în care s-a efectuat o anumită acțiune și care, potrivit legii, reprezintă fie un element constitutiv al infracțiunii, fie o circumstanță agravantă.

Astfel, ținând seama de aceste dispoziții, se observă că eroarea poate privi:

a) o stare, o situație, o împrejurare de fapt de care depinde caracterul penal al faptei, caz în care fapta nu are caracter penal;

b) o circumstanță agravantă a infracțiunii, situație în care este înlăturată această circumstanță, fapta rămânând infracțiune în varianta tip [18, p.295].

Prin eroare, în sens penal, ca noțiune generală, se înțelege necunoașterea sau cunoașterea greșită, de către cel care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, în momentul comiterii acesteia, fie a unei stări, situații sau împrejurări, esențială pentru corecta caracterizare a faptei, fie a unui element circumstanțial de agravare, fie a unei dispoziții legale [1, p.163-165; 8, p.265; 9, p.326].

Așadar, se deosebesc următoarele forme ale erorii de fapt:

1) eroarea în obiectul infracțiunii;

- 2) eroarea în caracterul acțiunii sau inacțiunii;
- 3) eroarea în consecințele prejudiciabile;
- 4) eroarea în legătura causală;
- 5) eroarea în circumstanțele agravante.

Se întâlnește și eroarea în obiectul atentării, în victimă, în mijloacele și instrumentele săvârșirii infracțiunii. Unii specialiști neagă existența unor astfel de categorii de erori, considerându-le nejustificate, deoarece ele fie că reprezintă o modalitate a erorii în obiect sau a laturii obiective a infracțiunii sau, în genere, nu au importanță pentru răspunderea penală.

În rezultatul cercetărilor realizate, în capitolul 4 au fost relevate următoarele constatări, concluzii și propuneri de *lege ferenda* privind eroarea de fapt ca modalitate a erorii penale:

1. Eroarea de fapt este o categorie juridico-penală strâns legată de instituția vinovăției, care presupune necunoașterea sau cunoașterea greșită de către subiect a unei entități existente în lumea obiectivă, reprezentată de o situație sau de o împrejurare de care depinde sau care caracterizează ilegalitatea faptei prejudiciabile.

2. S-a concluzionat că „situația” sau „împrejurarea” reprezintă cauze factice declanșatoare ale erorii, care exprimă entități ale lumii obiective necunoscute de către făptuitor, însă care condiționează ilegalitatea faptei prejudiciabile, determinând eroarea făptuitorului în realizarea actului infracțional, pe fundalul alterării factorului intelectual și al celui volitiv al vinovăției.

3. „Situația” constituie poziția pe care o persoană, un bun, o instituție sau o altă entitate o are în cadrul relațiilor sociale ce formează obiectul protecției penale.

4. „Împrejurarea” reprezintă o realitate a lumii exterioare care, intrând în joncțiune cu fapta comisă, o particularizează în raport cu alte fapte, făcând posibilă alegerea de către subiect a conduitei sale.

5. Plecând de la criteriul evaluării posibilității de evitare, au fost identificate două forme ale erorii susceptibile de a produce efecte asupra răspunderii penale a făptuitorului în cazul faptelor infracționale comise în eroare de fapt: eroarea invincibilă și eroarea vincibilă.

6. Eroarea invincibilă este o eroare esențială, întrucât necunoașterea situației sau împrejurării de care depinde caracterul ilicit al faptei obturează sau alterează factorii vinovăției, făcând imposibilă perceperea caracterului prejudiciabil al faptei și previziunea urmărilor prejudiciabile, inclusiv dirijarea voinței în sensul provocării urmării prejudiciabile, și are ca efect excluderea vinovăției.

7. Eroarea vincibilă este o eroare neesențială, întrucât necunoașterea situației sau împrejurării de care depinde caracterul ilicit al faptei nu obturează sau nu alterează factorii psihici ai vinovăției, nu exclude vinovăția și nu poate fi privită ca o justificare pentru persoana

care a săvârșit-o.

8. De *lege-lata*, pentru evaluarea practică a erorii de fapt se va lua în considerație criteriul potrivit căruia poate înlătura vinovăția și, pe cale de consecință, caracterul penal al faptei doar eroarea esențială, obiectivă și invincibilă, care se datorează unei situații sau împrejurări care nu putea fi evitată ca urmare a unei diligențe rezonabile din partea unei persoane cu pregătire medie, care ar percepe situația la fel și ar proceda analogic într-o împrejurare similară.

9. Luând în considerare experiența pozitivă a statelor din spațiul UE, în care eroarea invincibilă, care exclude vinovăția, într-o formă sau alta este reglementată de legea penală, propunem prevederea acesteia în legislația penală a Republicii Moldova în calitate de circumstanță care exclude caracterul penal al faptei, prin suplinirea Capitolul III al Părții Generale a CPRM cu art.40², care va avea denumirea de „Eroarea invincibilă”.

10. De *lege-ferenda* se propune următoarea noțiune a erorii invincibile în calitate de cauză care exclude caracterul penal al faptei: „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, dacă făptuitorul, la săvârșirea acesteia, nu a cunoscut și nici nu a putut să cunoască de existența unei situații sau împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei”.

11. De *lege-ferenda* se propune neimputarea circumstanțelor agravante calificative, la care în calitate de temeii de agravare sunt prevăzute situații sau împrejurări în privința cărora făptuitorul se află în stare de eroare invincibilă: „Nu constituie circumstanță agravantă situația sau împrejurarea, pe care persoana nu a cunoscut-o în timpul săvârșirii faptei”.

12. De *lege-ferenda* se propune ca prevederile sus-menționate să fie aplicate și faptelor săvârșite din imprudență, numai dacă necunoașterea existenței situației sau împrejurării de care depinde caracterul penal al faptelor nu este însuși rezultatul imprudenței.

În compartimentul **Concluzii și recomandări** și-au găsit reflectarea principalele concluzii generale și au fost inserate propunerile de rigoare în vederea îmbunătățirii cadrului legal în materia răspunderii penale pentru faptele prevăzute de legea penală săvârșite în eroare, precum și s-au scos în evidență noi direcții de cercetare în acest domeniu.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Studiul instituției erorii în cadrul tezei de doctorat a întemeiat următoarele **rezultate științifice** înaintate spre susținere: 1) au fost relevate modelele de reglementare a erorii în legislațiile penale europene; 2) a fost fundamentat conceptul erorii în dreptul penal contemporan, în ambele sale forme (eroarea de drept și eroarea de fapt); 3) au fost argumentate criteriile de identificare practică a erorii de fapt și a erorii de drept; 4) au fost identificate criteriile de delimitare dintre eroarea de drept penal și eroarea judiciară; 5) au fost evidențiate efectele erorii asupra încadrării juridice și, prin aceasta, asupra răspunderii penale; 6) de *lege ferenda* a fost argumentată posibilitatea și s-a propus reglementarea erorii invincibile în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei; 7) de *lege ferenda* s-a propus instituirea regulilor de calificare a infracțiunii în cazul erorii care nu înlătură caracterul penal al faptei etc.

În același context, cercetările întreprinse pe marginea erorii scot în evidență următoarele **concluzii cu caracter general** referitoare la eroarea în dreptul penal:

1. Studiul de drept penal comparat a relevat patru modele legislative de reglementare a erorii: circumstanță care înlătură vinovăția; circumstanță care înlătură caracterul penal al faptei; circumstanță de neimputabilitate, cauză justificativă.

2. În doctrina penală națională atât eroarea de fapt, cât și eroarea de drept, inclusiv efectele pe care le produc, sunt abordate în cadrul laturii subiective a infracțiunii, în calitate de procese psihice care pot influența formarea vinovăției persoanei la comiterea unei fapte prejudiciabile.

3. Dacă, în momentul săvârșirii faptei, făptuitorul nu a cunoscut ori a cunoscut greșit anumite date ale realității, care sunt de natură să confere faptei un caracter prejudiciabil, eroarea faptică în care se află îl lipsește de posibilitatea de a-și da seama de caracterul prejudiciabil al faptei, de a prevedea rezultatul faptei sale și, implicit, de a-și determina în mod conștient voința.

4. Lipsa prevederilor legale în dreptul penal național, care ar reglementa expres instituția erorii, îngreunează activitatea practică de transpunere în viață a normelor de drept în materia aplicării răspunderii pentru săvârșirea unor asemenea fapte, afectând grav realizarea justiției penale în consonanță cu principiul legalității penale.

5. Plecând de la premisa că eroarea nu și-a găsit o reglementare în legea penală, pentru toate modalitățile erorii de fapt, răspunderea penală trebuie să fie strict determinată și proporționată în corespundere cu vinovăția persoanei, adică reieșind din ceea ce percepea sau trebuia să perceapă făptuitorul în momentul comiterii faptei prevăzute de legea penală.

6. Pentru asigurarea legalității penale și pentru asigurarea unei bune evoluții a legislației penale s-a argumentat necesitatea reglementării erorii de fapt în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei, atunci când făptuitorul nu a cunoscut și nici nu a putut să cunoască, în

momentul săvârșirii acțiunii sau inacțiunii, de existența unei situații sau împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei.

7. La evaluarea practică a erorii de fapt se va lua în considerație criteriul potrivit căruia poate înlătura vinovăția și, pe cale de consecință, caracterul penal al faptei doar eroarea esențială, obiectivă și invincibilă, care se datorează unei situații sau împrejurări care nu putea fi evitată ca urmare a unei diligențe rezonabile din partea unei persoane cu pregătire medie, care ar percepe situația la fel și ar proceda analogic într-o împrejurare similară.

8. S-a argumentat că eroarea de drept, sub forma necunoașterii sau cunoașterii greșite a legii, nu poate înlătura caracterul penal al faptei, cu excepția situației în care necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii s-a datorat necorespunderii dispoziției normei criteriilor de accesibilitate, previzibilitate și claritate.

9. La evaluarea erorii de drept se va pune în aplicare regula potrivit căreia răspunderea penală a persoanei, care greșit înțelege particularitățile juridice, precum și consecințele juridice ale faptei săvârșite, trebuie să survină în corespundere nu cu aprecierile faptei pe care le are subiectul, ci cu aprecierile pe care le prevede legiuitorul, deoarece eroarea de drept nu schimbă forma și conținutul vinovăției, prioritate urmând a se da concepției legiuitorului și nu conștientizării făptuitorului.

Lucrarea a contribuit la soluționarea **problemei științifice actuale și de importanță majoră**, care a constatat în *identificarea* naturii juridice a erorii în dreptul penal, *fapt care a condus* la statuarea conceptelor de „eroare de fapt” și „eroare de drept”, precum și la înaintarea propunerilor de a legifera eroarea invincibilă în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei, a căror *înfăptuire* va spori considerabil corectitudinea practicilor de calificare a faptelor prejudiciabile săvârșite în eroare.

În baza și întru implementarea concluziilor enunțate *supra*, formulăm următoarele propuneri de *lege-ferenda*:

1. Completarea art.35 CPRM cu lit.g), care va avea următorul conținut:

„g) eroarea invincibilă”

2. Completarea Capitolul III al Părții Generale a CPRM *Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei*, după cum urmează:

„Articolul 40². Eroarea invincibilă

(1) Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, dacă făptuitorul, la săvârșirea acesteia, nu a cunoscut și nici nu a putut să cunoască de existența unei situații sau împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei.

(2) Nu constituie circumstanță agravantă situația sau împrejurarea, pe care persoana nu a cunoscut-o în timpul săvârșirii faptei.

(3) Prevederile alin.(1)-(2) se aplică și faptelor săvârșite din imprudență, numai dacă necunoașterea existenței situației sau împrejurării de care depinde caracterul penal al faptelor nu este rezultatul imprudenței.

(4) Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, săvârșită ca urmare a necunoașterii ilegalității acesteia datorate necorespunderii dispoziției normei criteriilor de accesibilitate, previzibilitate și claritate.

3. Completarea Capitolului XII al Părții generale a CPRM *Calificarea infracțiunii* cu art. 118¹ *Calificarea infracțiunii în cazul erorii vincibile*, care va avea următorul cuprins:

„Articolul 118¹. Calificarea infracțiunii în cazul erorii vincibile

(1) Dacă eroarea nu înlătură caracterul penal al faptei, acțiunile persoanei urmează a fi calificate în baza normei care prevede fapta săvârșită cu intenție, dacă persoana acționează cu intenție, iar dacă acționează din imprudență - în baza normei prevăzute pentru fapta săvârșită din imprudență.

(2) Dacă persoana care acționează cu intenție la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală presupune în mod eronat existența unei circumstanțe agravante calificative, acțiunile ei vor fi calificate ca tentativă de infracțiune, descrisă prin respectiva circumstanță calificativă”.

Avantajele recomandărilor legislative menționate *supra* constau în următoarele: a) vor suplini vidul legislativ de nereglementare a erorii în legislația penală a Republicii Moldova; b) vor facilita rezolvarea practică a situațiilor de comitere a infracțiunilor în stare de eroare de către organele de urmărire penală și instanțele de judecată; c) vor ridica nivelul de calitate a legii penale la descrierea faptelor infracționale.

Subiecte pentru cercetări științifice de perspectivă. În contextul și în ipoteza legiferării rezultatelor materializate în cadrul acestei lucrări, am scos în evidență unele subiecte de cercetare de perspectivă, dintre care am menționa: 1) eroarea și vinovăția penală; 2) eroarea și influența acesteia asupra încadrării juridice a infracțiunilor; 3) eroarea judiciară în cadrul procesului penal.

BIBLIOGRAFIE

1. BASARAB, M. *Dreptul penal. Partea generală*. Vol. II, ed. a III-a, revăzută și adăugită. București: Ed. „Lumina Lex”, 2001. 504 p. ISBN 9789735885670.
2. BOGDAN, S. *Eroarea în dreptul penal*. București: Ed. „Univers Juridic”, 2008. 215 p. ISBN 9789731270579.
3. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea generală*. Chișinău: Tip. Centrală, 2005. 516 p. ISBN 9975-935-77-X.
4. BORODAC, A., GHERMAN, M. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău: Tip. Centrală, 2006. 263 p. ISBN 978-9975-78-136-7.
5. BOTNARU, S. *Eroarea în dreptul penal comparat*. În: „Integrare prin cercetare și inovare”. Științe juridice, ed. 1, 8-9 noiembrie 2018, Chișinău, Republica Moldova: CEP USM, 2018, pp. 196-200. ISBN 978-9975-142-50-2.
6. BOTNARU, S. *Eroarea în dreptul penal*. În: *Analele științifice ale USM, seria „Științe socio-umanistice”*, vol. I, Chișinău, 2001. pp.165-168. ISBN 9975-70-047-0.
7. BOTNARU, S. et al. *Drept penal, Partea Generală*. Chișinău: Ed. „Cartier”, 2005. 624 p. ISBN 9975-79-329-0.
8. BULAI, C. *Manual de drept penal - partea generală*. București: Ed. „All”, 1997. 647 p. ISBN 9739229743, 9789739229746.
9. DOBRINOIU, V. et. al. *Drept penal - partea generală*. Ediție revăzută și adăugită. București: Ed. „Europa Nova”, 1999. 575 p. ISBN 973-9183-43-3.
10. EREMCIUC, R., MARIȚ, A. *Referințe istorice și noțiuni generale privind eroarea judiciară* (în coautorat). În: „*Revista Națională de Drept*”, nr.2(248), 2022. pp.46-55. ISSN 1811-0770. DOI: [https://doi.org/10.52388/1811-0770.2022.2\(248\).05](https://doi.org/10.52388/1811-0770.2022.2(248).05), [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/46-55_6.pdf.
11. GHERMAN, M., BORODAC, A. *Calificarea infracțiunilor. Manual*. Chișinău: Tip. Centrală, 2023. 297 p. ISBN 978-9975-135-73-3.
12. GLADCHI, Gh. *Drept penal: partea generală*. Manual pentru facultățile de drept. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2021. 515 p. ISBN 978-9975-158-32-9.
13. MACARI, I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Generală*. Chișinău: CEP USM, 2002. 398 p. ISBN 9789975701907.
14. MITRACHE, C., MITRACHE, Cr. *Drept penal român: partea generală*. Ediția a IV-a, revăzută și adăugită. București: Ed. „Universul Juridic”, 2022. 557 p. ISBN 9786063909504.
15. NEAGU, N. *Drept penal. Partea generală*. Ediția a 2-a, revăzută și adăugită. București: Ed. „Universul Juridic”, 2021. 824 p. ISBN 978-606-39-0900-9.
16. RUSU, M.I. *Drept penal: partea generală*. București: Ed. „Hamangiu”, 2014. 710 p.

ISBN 978-606-678-956-1.

17. RUSU, M.I. *Drept penal: partea generală*. ed. a 2-a. București: Ed. „С. Н. Beck”, 2006. 347 p. ISBN 973-655-867-3.

18. ZOLYNEAK, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. II. Iași: Ed. „Fundăției Chemarea”, 1993. 785 p.

19. КИРИЧЕНКО, В.Ф., ЛЯПУНОВ, Ю.И., ВЛАДИМИРОВ, В.А. *Советское уголовное право. Общая часть: Состав преступления*. Учебное пособие. Москва, 1968. 119 p.

20. КУЗНЕЦОВА, Н.Ф., ТЯЖКОВА, И.М. *Курс уголовного права: Учение о преступлении. Общая часть*. Учебник. Т. 1. Москва: Изд. «Зерцало», 1999. 592 p.

21. ПАРОВ, А.И. *Уголовное право Российской Федерации, Общая часть*. Под ред. Б. В. Здравомыслова. Москва: Изд. «Юристъ», 1996. 512 с.

22. ТЯЖКОВА, И.М., КУЗНЕЦОВА, Н.Ф. *Курс уголовного права. Общая часть. Учение о преступлении*. Учебник для вузов. Т.1. Москва: Изд. «Зерцало-М», 2002. 624 с. ISBN 5-94373-034-6.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

Articole în reviste științifice

- din străinătate recunoscute:

1. **EREMCIUC, R.** *Cadrul normativ ce reglementează răspunderea pentru erorile judiciare și jurisprudența CEDO relevantă* (în coautorat). În: Revista „Universul Juridic” nr.5, 2023, pp.91-106. ISSN 2393-3445. Volum: 1.02 c.a., online: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1131959>

- din Registrul Național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei:

1. **EREMCIUC, R.** *Corelarea imprudenței (culpei) penale cu eroarea de fapt sau eroarea de drept în materie de infracțiuni săvârșite cu imprudență* (în coautorat). În: Revista Națională de Drept, 2023, nr. 1(249), pp. 80-88. ISSN 1811-0770, **Cat. B.** Volum: 0.75 c.a., DOI: [https://doi.org/10.52388/1811-0770.2023.1\(249\).08](https://doi.org/10.52388/1811-0770.2023.1(249).08), online: <https://uspee.md/wp-content/uploads/2023/11/Roman-EREMCIUC-Alexandru-MARIT.pdf>

2. **EREMCIUC, R.** *Referințe istorice și noțiuni generale privind eroarea judiciară* (în coautorat). În: Revista Națională de Drept, 2022, nr. 2(248), pp. 46-55. ISSN 1811-0770. **Cat. B.** Volum: 0.92 c.a., DOI: [https://doi.org/10.52388/1811-0770.2022.2\(248\).05](https://doi.org/10.52388/1811-0770.2022.2(248).05), online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/46-55_6.pdf

3. **EREMCIUC, R.** *Implicații penale ale statutului juridic al membrilor organului de conducere și al persoanelor care dețin funcții-cheie în cadrul băncilor* (în coautorat) În: Revista Institutului Național al Justiției, 2021, nr. 4(59), pp. 30-36. ISSN 1857-2405. **Cat. B.** Volum: 1.0 c.a. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4\(59\).04](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.4(59).04), online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/30-36_19.pdf

4. **EREMCIUC, R.** *Legea penală substanțială a Republicii Moldova necesită o revizuire urgentă: cazul erorii în dreptul penal.* În: „Studia Universitatis Moldaviae” (Seria Științe Sociale), 2020, nr. 8(138), pp. 186-194. ISSN 1814-3199. **Cat. B.** Volum: 1.05 c.a. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4011975>, online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/22.%20p.186-194.pdf

5. **EREMCIUC, R.** *Elementul subiectiv și vinovăția penală în cazul erorilor de percepție: examen interdisciplinar (drept penal și psihologie).* În: Jurnalul juridic național: teorie și practică, 2020, nr. 4(44), pp. 76-83. ISSN 2345-1130. **Cat. C.** Volum: 0.9 c.a. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/76-83_10.pdf

Articole în culegeri științifice

- în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova):

1. **EREMCIUC, R.** *Eroarea de drept și cunoașterea antijuridicității faptei infracționale* (în coautorat). În: „Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective”, Ed. 5, 18 mai 2023, Chișinău. pp. 207-217. ISSN 2587-4365. Volum: 1.1 c.a. online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/207-217_3.pdf

2. **EREMCIUC, R.** *Limitele răspunderii penale pentru eroarea de drept și eroarea de fapt.* În: „Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept”, 4 decembrie 2020, Chișinău: Departamentul editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2021, pp. 544-551. ISBN 978-9975-121-76-7. Volum: 0.47 c.a. online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/544-551.pdf

- în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională:

1. **EREMCIUC, R.** *Factorii și circumstanțele ce condiționează apariția erorii judiciare. Practica CEDO* (în coautorat). În: „Drepturile omului și justiția în Republica Moldova în contextul integrării europene”, 10 decembrie 2022, Chișinău. Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, pp. 183-190, ISBN 978-9975-3509-0-7 Volum: 0.73 c.a. online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/183-190_6.pdf

2. **EREMCIUC, R.** *Eroarea de drept în legea penală a Republicii Moldova: propuneri de lege ferenda*. În: „Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice”, 7-8 noiembrie 2020, Chișinău. Republica Moldova: CEP USM, 2020, Vol.1, R, SJE, pp. 89-93. ISBN 978-9975-152-49-5. Volum: 0.25 c.a. online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/89-93_4.pdf

ADNOTARE

Eremciuc Roman. Eroarea în dreptul penal. Teză de doctor în drept la specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal, Chișinău, 2024.

Structura tezei: adnotare, introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 197 titluri, 150 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 10 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: infracțiune, ilegalitate, vinovăție, eroare, eroare de drept, eroare de fapt, factor volitiv, factor intelectual, conștiință, voință, neglijență, diligență, atitudine, confuzie.

Domeniul de studiu. Lucrarea științifică ține de domeniul Dreptului penal.

Scopul lucrării constă în efectuarea unui studiu profund vis-a-vis de problemele pe care le comportă eroarea în dreptul penal, în vederea identificării naturii juridico-penale a tipurilor de eroare și a efectelor pe care le produc acestea, precum și în formularea unor recomandări atât practice, cât și de *lege ferenda* care, prin perfecționarea cadrului legal, vor spori în opinia noastră, considerabil corectitudinea practicilor de calificare a faptelor prejudiciabile săvârșite în eroare. Totodată, lucrarea are drept finalitate justificarea propunerii de a legifera eroarea invincibilă în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Obiectivele cercetării: analiza materialelor științifice publicate atât în țară, cât și în alte state, consacrate erorii în dreptul penal; definirea conceptului, identificarea trăsăturilor și clasificarea tipurilor de eroare în dreptul penal; studierea retrospectivei istorice de reglementare a erorii în dreptul penal; abordarea erorii în dreptul penal prin prisma elementelor de drept penal comparat; delimitarea erorii în dreptul penal de eroarea judiciară; determinarea naturii juridice, a efectelor și tipologiei erorii de drept și erorii de fapt; înaintarea unor recomandări de perfecționare a cadrului legal în materie cu titlu de *lege ferenda*.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute. Teza de doctorat constituie un studiu în care a fost identificată natura juridică a erorii în dreptul penal și au fost înaintate cu titlu de *lege ferenda* propunerile în vederea legiferării erorii invincibile în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Problema științifică actuală și de importanță majoră care a fost soluționată constă în *identificarea* naturii juridice a erorii în dreptul penal, *fapt care a condus* la statuarea conceptelor de „eroare de fapt” și „eroare de drept”, precum și la înaintarea propunerilor de a legifera eroarea invincibilă în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei, a căror *înfăptuire* va spori considerabil corectitudinea practicilor de calificare a faptelor prejudiciabile săvârșite în eroare.

Semnificația teoretică. Rezultatele acestui studiu ar putea fi folosite într-un îmbunătățirea bazelor teoretico-științifice ale dreptului penal, precum și pentru a completa doctrina juridico-penală cu noi idei referitoare la tipurile de eroare și influența lor asupra vinovăției și răspunderii penale.

Valoarea aplicativă și implementarea rezultatelor științifice ale lucrării și-ar găsi pe deplin reflectarea în activitatea științifico-doctrinară, didactică și practică.

АННОТАЦИЯ

Еремчук Роман. Уголовно-правовая ошибка. Диссертация на соискание учёной степени доктора права по специальности 554.01 – Уголовное и уголовно-исполнительное право, Кишинэу, 2024.

Структура диссертации: аннотация, введение, четыре главы, основные выводы и рекомендации, библиография, включающая 197 наименований, 150 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 10 научных работах.

Ключевые слова: преступление, противоправность, вина, ошибка, правовая ошибка, фактическая ошибка, волевой фактор, интеллектуальный фактор, сознание, воля, неосторожность, усердие, отношение, замешательство.

Область исследования. Настоящая научная работа посвящена Уголовному праву.

Цель и задачи работы. Цель научной работы провести глубокое исследование проблем, которые влечет за собой ошибка в уголовном праве, с прямой целью выявления юридически-уголовной природы видов ошибки и последствий, которые она порождает, а также сформулировать некоторые рекомендации как практического, так и юридического характера, которые за счет совершенствования правовой базы, по нашему мнению, значительно повысят правильность практики квалификации вредных действий, совершенных по ошибке. При этом, работа направлена на обоснование предложения законодательно закрепить непреодолимую ошибку как обстоятельство, устраняющее уголовный характер деяния.

Задачи работы: анализ опубликованных в стране и других государствах научных материалов, посвященных ошибке в уголовном праве; определение понятия, выявление признаков и классификация видов ошибки в уголовном праве; изучение исторической ретроспективы регулирования ошибки в уголовном праве; подход к ошибке в уголовном праве через призму элементов сравнительного уголовного права; отграничение ошибки в уголовном праве от судебной ошибки; определение правовой природы, последствий и типологии юридической ошибки и фактической ошибки; представление некоторых рекомендаций по совершенствованию правовой базы в этой области.

Научное новшество и оригинальность результатов. Данная научная работа представляет собой исследование, в котором была определена юридическая природа ошибки в уголовном праве и внесены предложения с целью законодательного закрепления непреодолимой ошибки как обстоятельство, устраняющее уголовный характер деяния.

Научная задача особой важности, нашедшая решение, заключается в *выявлении* правовой природы ошибки в уголовном праве, *что привело к* установлению понятий «фактической ошибки» и «юридической ошибки», а также внесению предложений по законодательному закреплению непреодолимой ошибки как обстоятельство, устраняющее уголовный характер деяния, *выполнение* которых значительно повысит правильность практики квалификации вредных действий, совершенных по ошибке.

Теоретическая значимость. Результаты данного исследования могут быть использованы для совершенствования теоретико-научных основ уголовного права, а также дополняют уголовно-правовую доктрину новыми представлениями о видах ошибок и их влиянии на вину и уголовную ответственность.

Прикладная ценность и внедрение научных результатов диссертации найдут полное отражение в научно-доктринальной, дидактической и практической деятельности.

ANNOTATION

Eremciuc Roman. Error in Criminal Law. PhD thesis entitled to specialty 554.01 - Criminal and criminal-executive law, Chişinău, 2024.

The structure of the thesis: annotation, introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 197 titles, 150 pages of basic text. The obtained results are published in 10 scientific works.

Keywords: crime, illegality, guilt, error, error of law, error of fact, volitional factor, intellectual factor, conscience, will, negligence, diligence, attitude, confusion.

Field of study. The present thesis belongs to Criminal law.

Thesis aim is to carry out a deep study about the problems that the error entails in criminal law, in order to identify the legal-criminal nature of the types of error and the effects they produce, as well as to formulate some practical and legal recommendations which, by improving the legal framework, will, in our opinion, considerably increase the correctness of practices for qualifying prejudicial acts committed in error. At the same time, the work aims to justify the proposal to legislate the invincible error as a cause that removes the criminal character of the act.

Objectives: the analysis of scientific materials published in the country as well as in other states dedicated to the error in criminal law; defining the concept, identifying the features and classifying the types of Error in Criminal law; studying the historical retrospect of error regulation in criminal law; approaching the Error in Criminal law through the lens of comparative Criminal law elements; the delimitation of Error in Criminal law from judicial error; determining the legal nature, effects and typology of the legal error and factual error; the submission of some recommendations to improve the legal framework in the matter.

Scientific novelty and originality of the obtained results. This thesis constitutes a study in which the legal nature of the error in criminal law was identified with the aim to justify the proposals for distinct lawfulness of the invincible error as cause that removes the criminal character of the act.

The important scientific major problem which has been solved consist in *identifying* the legal nature of the error in criminal law, *a fact that led* to the establishment of the concepts of factual error and legal error, as well as the submission of proposals to legislate the invincible error as cause that removes the criminal character of the act, *the performance of which* will considerably increase the correctness of the practices for qualifying prejudicial acts committed in error.

The theoretical significance. The results of this study could be used to improve the theoretical-scientific bases of criminal law, as well as they will complete the legal-criminal doctrine with new ideas regarding the types of error and their influence on guilt and criminal liability.

The applicative value and implementation of the scientific results of the thesis would be fully reflected in the scientific-doctrinal, didactic and practical activity.

EREMCIUC ROMAN

EROAREA ÎN DREPTUL PENAL

554.01 – DREPT PENAL ȘI EXECUȚIONAL PENAL

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 29.08.2024

Formatul hârtiei: 60x84 1/16

Hârtie ofset Tipar ofset

Tirajul: 50 exemplare

Coli de tipar: 2,0

Comanda nr. 10

Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

MD 2009 Chișinău, str. Gh. Asachi 21,

tel.:(+37322) 723-792, fax: (+37322) 738994

web: www.academy.police.md; e-mail: academy@police.md